

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ АПК

JUSTIFICATION THE METHODOLOGY USING OF THE SYNERGIC APPROACH TO THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF DEVELOPMENT THE REGIONAL AGROINDUSTRIAL COMPLEXES

У статті дано авторське визначення організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК. Доведено, що функціонування організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК ґрунтується на принципах: холізму, гнучкості та системності. Обґрунтовано, що використання синергетичного підходу щодо організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК базується на тому, що: спектри його можливих майбутніх станів полягають у виборі найкращого з доступних варіантів розвитку; їх кількість скінченна, незважаючи на безліч існуючих шляхів розвитку; спрямування дії механізму повинно враховувати не тільки стан регіональних АПК, а і вплив екзогенних факторів, тенденції еволюції системи її потенційні можливості.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, регіональні АПК, синергетика, методологічний підхід, розвиток.

В статье дано авторское определение организационно-экономического механизма обеспечения развития региональных АПК. Доказано, что функционирование организационно-экономического механизма обеспечения развития региональных АПК основывается на принципах: холизма, гибкости и системности. Обосновано, что использование синергетического подхода к организационно-экономическому механизму обеспечения развития региональных АПК базируется на том, что: спектры его возможных будущих состояний заключаются

в выборе лучшего из доступных вариантов развития; их количество конечно, несмотря на множество существующих путей развития; направление действия механизма должно учитывать не только состояние региональных АПК, а и влияние экзогенных факторов, тенденции эволюции системы ее потенциальные возможности.

Ключевые слова: организационно-экономический механизм, региональные АПК, синергетика, методологический подход, развитие.

The article has given the author's definition of organizational and economic mechanism of maintenance of regional agro-industrial complexes. It is proved, that the functioning of the organizational and economic mechanism for the development of regional agro-industrial complex is based on the principles of holism, flexibility and consistency. It is proved, that the use of a synergistic approach to organizational and economic mechanism of maintenance of regional AIC is based on the fact that: the spectrum of its possible future states is to select the best available options for development; their number is finite, despite of the many existing ways of development; the direction of the mechanism should take into account not only the state of the regional agro-industrial complex, but also the influence of exogenous factors, the tendency of the evolution the system's potential capabilities.

Key words: organizational and economic mechanism, regional agroindustrial complex, synergistic, methodological approach, development.

УДК 338.43.01:63

Худолей В.Ю.

д.е.н., доцент, ректор,
Міжнародний науково-технічний
університет
імені академіка Юрія Бугая

Постановка проблеми. Агропромисловий комплекс є базисним сектором економіки України, оскільки в ньому виробляється п'ята частина всього валового національного продукту. На його долю припадає майже третина всіх основних засобів виробництва, у ньому працює чверть працездатного населення країни, формується основна частина товарообороту. Але, незважаючи на це, розвиток АПК в Україні супроводжується цілою низкою проблем, до яких належать як проблеми екзогенного характеру (макроекономічна та політична нестабільність в країні, низька інвестиційна привабливість України, незадовільна державна та регіональна підтримка розвитку галузей АПК, нестача висококваліфікованих працівників, відтік

молодих кадрів тощо), так і ендogenous (незадовільний стан основних засобів підприємств сфер АПК, виснаження ґрунтів, низька врожайність, нестача об'єктів логістичної інфраструктури для транспортування та збереження сільськогосподарської продукції тощо).

Забезпечити розвиток АПК та усунення екзогенних та ендogenous перешкод розвитку АПК, на наш погляд, можливо за допомогою організаційно-економічного механізму розвитку регіональних АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку регіональних АПК та спрямування заходів організаційно-економічного механізму на розвиток АПК досліджено в працях багатьох вітчизняних науковців, а саме, необхідно відзна-

чити вагомий внесок таких вчених, як: В. Г. Андрійчук, Я. К. Білоусько, В. М. Бондаренко, П. П. Борщевський, М.П. Бутко, М. В. Газуда, В. П. Галушко, М. В. Гладій, М. Я. Дем'яненко, Ж. В. Дерій, В. Ф. Іванюта, М. М. Ільчук, О. А. Єрмоленко, М. Ф. Крапивко, А. С. Лисецький, М. А. Лендел, Ю. О. Лупенко, І.І. Лукінов, М. Й. Малік, Г. М. Підлісецький, В. В. Россоха, В. П. Ситник, В. М. Трегобчук, М. Й. Хорунжий, О. Ю. Чубукова, В. П. Яковенко та інших [1, с. 111; 2, с. 66; 5, с. 98; 8, с. 114].

Засновниками теорії синергетики є Г. Хакен [7] та І. Пригожин [3]. Суттєвий науковий доробок у розробленні синергетичної парадигми викладено у роботах М. Довбенко, Л. Євстігнєєвої, Р. Євстігнєєва, С. Капіци, О. Князевої, С. Курдюмова, Н. Моїсеєва, Е. Петерса, В. Решитило, Г. Рузавіна, В. Стьопіна, В. Тарасевича, С. Тульчинської, М. Чешкова та ін. [4; 6, с. 5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Визначаючи вагомий внесок науковців та велику кількість наукових публікацій щодо питань функціонування організаційно-економічного механізму розвитку регіональних АПК та синергетичного підходу, які підкреслюють актуальність даного дослідження, необхідно відзначити, що використання методології синергетичного підходу до організаційно-економічного механізму розвитку регіональних АПК потребує додаткового обґрунтування.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування використання методології синергетичного підходу до організаційно-економічного механізму розвитку регіональних АПК. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання: подано авторське визначення та побудовано схему візуалізації організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК; визначено принципи організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК; обґрунтовано застосування синергетичного підходу до організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК.

Під час проведення дослідження було використано загальнонаукові прийоми досліджень та специфічні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах економічної науки, а саме: аналізу та синтезу – для побудови схеми організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК, визначення його принципів та обґрунтування методології використання синергетичного підходу. Логічний метод та метод узагальнень – для надання відповідних висновків та практичних рекомендацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. На наш погляд, організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку регіональних АПК необхідно розглядати, як активну систему певних важелів, методів, функцій, спрямованих на забез-

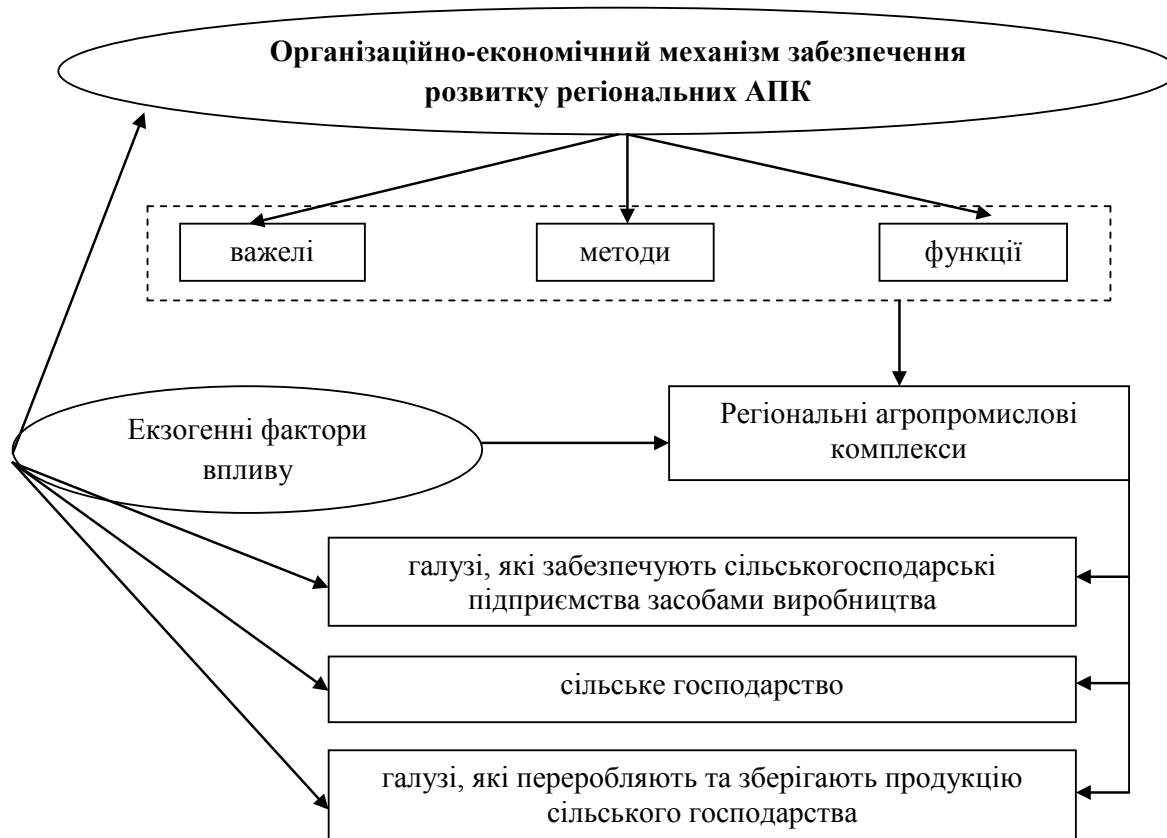

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку регіональних АПК

Джерело: авторська розробка

печення розвитку регіональних АПК, із гнучкими дуальними зовнішніми та внутрішніми зв'язками, що знаходяться у русі постійних змін під впливом біфуркаційних процесів середовища. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку регіональних АПК зображено на рис. 1.

При цьому необхідно зауважити, що системну природу мають і регіональні АПК, представляючи собою також складну систему, що складається з підсистеми галузей, які забезпечують сільськогосподарські підприємства засобами виробництва, підсистеми сільського господарства та підсистеми галузей, які переробляють та зберігають продукцію сільського господарства.

Таким чином, і організаційно-економічний механізм і регіональні АПК є системами відкритого типу, що перебувають у стані динамічної рівноваги, маючи всі ознаки системи, а саме: еволюційність, цілісність, відкритість, функціональність, нерівномірність розвитку окремих підсистем, динамізм, адаптивність, самоорганізація, інерційність тощо. Цілісність та стабільність організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК визначаються комплексом внутрішніх та зовнішніх взаємозв'язків, способом взаємодії складових елементів системи.

Функціонування організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК повинно ґрунтуватися на таких принципах:

- холізму – стратегічні заходи розвитку регіональних АПК повинні базуватися на поєднанні національних та регіональних інтересів забезпечення розвитку АПК, супроводжуватися узгодженими скоординованими діями всіх учасників організаційно-економічного механізму, враховувати домінантність визначених завдань розвитку регіональних АПК; заходи щодо забезпечення розвитку регіональних АПК повинні мати безперервний характер, не суперечити та узгоджуватися один з одним, відбиватися у регіональних комплексних програмах;

- гнучкості – враховувати регіональні специфічні особливості щодо розвитку АПК та його сфер, базуватися на власних матеріальних, інтелектуальних та інших видах ресурсів регіону та враховувати потенційні можливості їх залучення, спиратися на процеси та закономірності розвитку регіонів, а також мати інституційне забезпечення;

- системності – заходи щодо розвитку регіональних АПК не повинні бути епізодичними та мати системний характер взаємопов'язаних організаційно-економічних процесів, з урахуванням процесів децентралізації владних повноважень, враховувати всі складові економіки регіону як певної системи, бути одночасно спрямовані на різні сфери регіонального АПК.

Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку регіональних АПК ґрунтується на певних закономірностях, а саме:

- залежності його функціонування від середовища, в якому він діє;

- взаємовпливу якісних характеристик суб'єктів та механізму;

- неоднорідності структури механізму;

- наявності синергетичного ефекту, перетворення хаосу на порядок.

Синергетичний підхід щодо організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК допомагає подолати стереотипи лінійного мислення та розглянути організаційно-економічний механізм, як нелінійну, стрибкоподібну, біфуркаційну конфігурацію, а також дозволяє змістити акценти з інституційної статичності на інституційну динаміку, з організаційного створення інститутів на їх самоорганізаційну процесуальність [6, с. 5].

Методологія синергетичного підходу щодо організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК дає можливість досягнути, що внутрішнім джерелом самоорганізації виступає взаємодія таких протилежних тенденцій, як: стійкість і нестійкість, порядок і хаос, дезорганізація і організація, необхідність і випадковість [4, с. 38].

Ефективність організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК залежить не тільки від початкових явищ, а й від швидкості реагування суб'єктів регіональних АПК на них, щільності взаємозв'язку між суб'єктами регіональних АПК, взаємоузгодженості дій та інтересів між всіма учасниками організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК, у тому числі державних та регіональних органів влади, а також впливу екзогенних та ендогенних факторів впливу. У свою чергу, процеси, що відбуваються внаслідок дії організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК, впливають на заходи організаційного та економічного характеру самого організаційно-економічного механізму.

Отже, розвиток регіональних АПК є наслідком реалізації дії організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК, як процесу, але при цьому є і обернена залежність. Результатом дії організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК є не тільки розвиток АПК, а й економічний, соціальний, екологічний та інші ефекти, відповідно до поставленої мети.

Для вивчення організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК необхідно, на наш погляд, окрім системного використовувати методологію синергетичного підходу, оскільки саме синергетичний підхід дає можливість врахувати всі особливості складних економічних систем, їх нерівноважний стан. Нерівноважний стан організаційно-економічного меха-

нізму забезпечення розвитку регіональних АПК дає можливість вільного вибору одного варіанту подальшого розвитку з безлічі можливих напрямів. При цьому відбувається перехід системи, у даному випадку як організаційно-економічного механізму так і регіонального АПК, на іншій якісно новий рівень організації та ефективності. В точки біфуркації організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку регіональних АПК може рухатися як у напрямі прогресивного, так і регресивного атрактора, тобто перейти на кардинально інший рівень розвитку, або руйнуватися.

Використання синергетичного підходу щодо організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК базується на тому, що:

– спектри можливих майбутніх станів організаційно-економічного механізму та регіональних АПК полягають у виборі найкращого із доступних варіантів розвитку;

– незважаючи на безліч існуючих шляхів розвитку, організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку регіональних АПК та їх кількість скінченна;

– спрямування дії організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК повинно враховувати не тільки стан регіональних АПК, а й вплив екзогенних факторів, тенденції еволюції системи, її потенційні можливості.

Самоорганізаційні процеси виникають, коли організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку регіональних АПК втрачає функціональну стійкість (виникнення хаосу), наприклад, у результаті кардинальних змін у його важелях, функціях, або методах. При цьому організаційно-економічний механізм проходить свої рівноважні стани, що виступають проміжними етапами на траєкторіях нерівноважної самоорганізації.

Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку регіональних АПК у вигляді так званих «резонансних впливів», що виявляють потужні, значні резерви, «підштовхує» регіональні АПК до розвитку. При цьому головним є не сила впливу організаційно-економічного механізму на регіональні АПК, а його просторова та часова узгодженість із власними тенденціями розвитку системи. Такий погоджений вплив у точці біфуркації може трансформуватися у зміну траєкторії руху організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, не заперечуючи використання системного підходу, обґрунтовано доцільність використання методології синергетичного підходу щодо організаційно-економічного механізму розвитку АПК регіонів, що дозволяє визначити розмаїття траєкторій, за якими може піти розвиток як механізму, так і регіональних АПК після проходження точки біфуркації, а також

зрозуміти нелінійність процесів механізму та розвитку регіональних АПК, виявити вплив екзогенних факторів на процеси динаміки розвитку.

Функціонування організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК з урахуванням принципів холізму, гнучкості та системності дасть можливість отримати позитивний економічний, соціальний, екологічний та інші синергетичні ефекти у розвитку регіональних АПК, підвищити ефективність використання наявних регіональних ресурсів тощо.

Подальші дослідження у даному напрямі доцільно присвятити розробці заходів з активізації дії організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку регіональних АПК.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бутко М. П. Методологія організації та ефективного функціонування регіонального АПК / М. П. Бутко, О. В. Мазур // Вісник чернігівського державного технологічного університету. – № 2(66). – 2013. – С. 111-118.
2. Вихров М. С. Сущность организационно-экономического механизма управления агробизнесом / М. С. Вихров // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сб. науч. тр. – Донецк. – 2012. – Ч. 2. – С. 66-68.
3. Пригожин И. Р. От существующего к возникающему. Время и сложность в физических науках / И. Р. Пригожин. пер. с англ. изд. 3. – М.: Ком. Книга, 2006. – 291 с.
4. Решетило В. П. Экономическая синергетика институциональных изменений / В. П. Решетило. – Харьков: ХНУ им. В. Н. Каразина, 2006. – 288 с.
5. Тивончук С. О. Організаційно-економічний механізм активізації інноваційного розвитку агропродовольчого комплексу України в ринкових умовах (концептуальні та методичні положення) / С. О. Тивончук, Я. О. Тивончук // Економіка АПК, 2013. – № 7. – С. 98-106.
6. Тульчинська С. О. Синергетична парадигма розвитку економіки знань / С. О. Тульчинська // Економічний вісник НТУУ «КПІ». 36 наук. пр. № 8 – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – С. 5-8.
7. Хакен Г. Синергетика. Иерархия неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах / Г. Хакен. – М.: Мир, 1985. – 423 с.
8. Халатур С. М. Механізм адаптації агропромислового комплексу України в умовах глобальної продовольчої проблеми / С. М. Халатур // Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. – № 1(55). – 2015. – С. 114-116.

REFERENCES:

1. Butko M.P. and Mazur A.V. (2013), «The methodology of organization and efficient functioning of the regional agroindustrial complex», Visnyk chernihivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu, no. 66, vol. 2, pp. 111-118.

2. Vikhrov M.S. (2012), «The essence of the organizational and economic mechanism of agribusiness management», *Problemy razvitija vneshnejekonomicheskikh svjazej i privlechenija inostrannyh investicij: regional'nyj aspekt: sb. nauch. tr.*, vol. 2, pp. 66-68.

3. Prigogine I.R. (2006), *Ot sushhestvujushhego k vznikajushhemu. Vremja i slozhnost' v fizicheskikh naukah* [From the existing to the emerging. Time and complexity in the physical sciences], 3rd Ed. Kom. Kniga, Moscow, Russia.

4. Reshetilo V.P. (2006), *Jekonomicheskaja sinergetika institucional'nyh izmenenij* [Economic Synergetics of Institutional Change], KhNU, Kharkov, Ukraine.

5. Tivonchuk S.O. (2013), «Organizational and Economic Mechanism of Activation of Innovative Develop-

ment of Ukraine's Agribusiness in Market Conditions (Conceptual and Methodological Provisions)», *Ekonomika APK*, vol. 7, pp. 98-106.

6. Tulchinskaya S.O. (2011), «Synergetic Paradigm of Knowledge Economy Development», *Ekonomichnyj visnyk NTUU «KPI». Zb nauk. pr.*, vol. 8, pp. 5-8.

7. Haken G. (1985), *Ierarhija neustojchivostej v samoorganizujushhihsja sistemah i ustrojstvah* [Synergetic. Hierarchy of Instability in Self-Organizing Systems and Devices], Mir, Moscow, USSR.

8. Khalatur S.M. (2015), *Mechanism of adaptation of agroindustrial complex of Ukraine in the conditions of the global food problem*, *Visnyk Dnipropetrovs'koho derzhavnoho ahrarno-ekonomichnoho universytetu*, no. 55, vol. 1, pp. 114-116.

Khudoley V.Yu.

Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor, Rector,
Academician Yuriy Bugay International
Scientific and Technical University

JUSTIFICATION OF THE METHODOLOGY OF USING THE SYNERGIC APPROACH TO THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF DEVELOPMENT OF REGIONAL AGROINDUSTRIAL COMPLEXES

The article gives the author's definition of the organizational and economic mechanism of maintenance of regional agro-industrial complexes.

Namely, the organizational and economic mechanism for the development of regional agro-industrial complexes should be considered as an active system of certain levers, methods, functions, aimed at the development of regional agroindustrial complexes, with flexible dual external and internal connections, which are in the course of constant changes under the influence of bifurcation processes the environment.

It is revealed that the organizational and economic mechanism and regional AIC are open-type systems that are in a state of dynamic equilibrium, having all the signs of the system, namely evolution, integrity, openness, functionality, unevenness of development of separate subsystems, dynamism, adaptability, self-organization, inertia, and so on. The integrity and stability of the organizational and economic mechanism for the development of regional agroindustrial complexes are determined by a complex of internal and external interconnections, a way of interaction of the constituent elements of the system.

It is proved that the functioning of the organizational and economic mechanism for the development of regional agroindustrial complex is based on the principles of holism, flexibility, and consistency. It is proved that the use of a synergistic approach to the organizational and economic mechanism of maintenance of regional AIC is based on the fact that: the spectrum of its possible future states is to select the best available options for the development; their number is finite, despite many existing ways of development; the direction of the mechanism should take into account not only the state of the regional agro-industrial complex but also the influence of exogenous factors, the tendency of the evolution of the system's potential capabilities.

The article substantiates the expediency of using the methodology of the synergetic approach to the organizational and economic mechanism of development of agroindustrial complexes of the regions, without denying the use of a systematic approach. This allows us to determine the diversity of trajectories that can be followed by the development of both regional and regional agroindustrial complex after passing the bifurcation point, as well as understanding the non-linearity of the processes of the mechanism and the development of regional agroindustrial complexes and the influence of exogenous factors on the dynamics of development.

The functioning of the organizational and economic mechanism for the development of regional agro-industrial complexes taking into account the principles of holism, flexibility, and systemacity will enable to obtain positive economic, social, ecological, and other synergetic effects in the development of regional agro-industrial complexes, increase the efficiency of the use of available regional resources, etc.